

caiete critice

4 (318) / 2014

ISSN 1220-6350

Revistă editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă

Director: Eugen SIMION

Dimitrie Cantemir
– un „homo
europaeus”
diu Răsărit
de Eugen Simion

---

*Être un bon
européen*
de Dan Hăulică

---

*Identitate europeană
și integrare
europeană*
de Michael Metzeltin

---

*Germanistul
George Gîtu*
– la aniversare
de Gabriela Dantis

Gabriela DANȚIȘ*

Germanistul George Guțu – la aniversare

Résumé

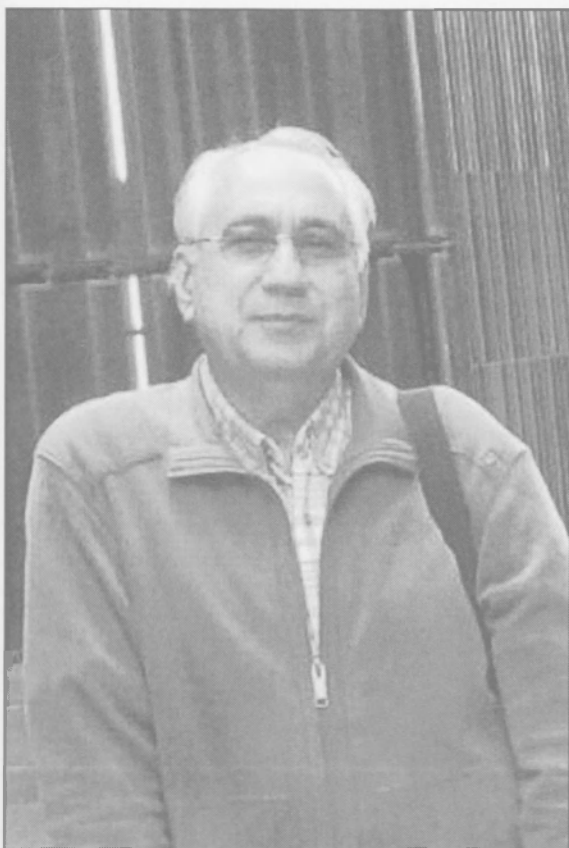
Articolul este prilejuit de aniversarea a 70 de ani de viață ai germanistului George Guțu, profesor la Universitatea din București, personalitate marcantă a germanisticii din România, excelent organizator îndeosebi în perioada de după 1990, atât prin activitatea didactică, cât și prin inițiativa revigorării disciplinei la nivel național (fondarea „Societății Germaniștilor din România, înființarea unor publicații de profil, precum „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, „«transcarpathica». germanistisches jahrbuch rumänien”, bilingvul „Rumänisches Goethe-Jahrbuch/Anuarul românesc Goethe”, înființarea Centrului de Cercetare și Excelență „Paul Celan” al Universității din București, inițierea reluării tradiției congreselor de germanistică din țară, cu participare internațională, și prin coordonarea seriei editoriale de studii „GGR - Beiträge zur Germanistik”). Succintul bilanț este întregit de activitatea sa exegetică, dedicată cu precădere literaturii de expresie germană din România, precum și lui Paul Celan. De asemenea, de activitatea editorială (de menționat și noua serie a operei goetheene) și de traducere în românește a unor importante texte din literaturile germane. Toate acestea ilustrează vocația sa constructivă, de mediator între cele două culturi.

Cuvinte-cheie: germanistul George Gutu, germanistica românească actuală, literatura de expresie germană din România, studii despre Paul Celan, traduceri din germană în românește.

L'article est occasionné par le 70-ème anniversaire du professeur George Guțu de l'Université de Bucarest, marquante personnalité de la germanistique roumaine, excellent organisateur surtout après 1990, tant par son activité didactique que par l'initiative de revigorer ce domaine au niveau national (la fondation de la „Société des Germanistes de Roumanie”, l'initiation des publications „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, „«transcarpathica.»” germanistisches jahrbuch rumänien”, „Rumänisches Goethe-Jahrbuch/Anuarul românesc Goethe”, la fondation du Centre de Recherche et Excellence „Paul Celan” de l'Université de Bucarest, l'initiation de la reprise des congrès de germanistique nationale avec participation internationale et aussi par la coordination de la série editoriale des études de la Société des Germanistes de Roumanie „GGR - Beiträge zur Germanistik”). Le succinct bilan est complété par son activité d'exégèse prépondérante sur la littérature allemande de Roumanie et sur Paul Celan. C'est à souligner aussi l'activité éditoriale (surtout la nouvelle série des œuvres de Goethe) et de traduction en roumain des textes importants des littératures allemandes. C'est une démonstration de la vocation constructive du professeur George Gutu, de sa disponibilité de médiateur entre les deux cultures.

Mots-clés: le germaniste George Gutu, la germanistique roumaine actuelle, la littérature allemande de Roumanie, études sur Paul Celan, traductions d'allemand en roumain.

De curând, profesorul George Gutu a fost aniversat, cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață, atât în țară, cât și în străinătate, cu deosebire la Berlin și la München, în mediile universitare, dar și într-un public mai larg, cu prestația presei scrise, a mijloacelor radiofonice și de televiziune. Este momentul, și pentru revista „Caiete critice”, de a face o succintă schiță a activității prestigiosului său colaborator.

Născut la Galați, la 16 martie 1944, profesorul George Gutu și-a dedicat întreaga viață germanisticii, identificându-se aproape, mai ales în ultimele decenii, cu un program de susținere a acestei discipline în spațiul românesc, fapt cu atât mai important în special după emigrarea masivă a populației germane după 1990, preîntâmpinându-se astfel crearea unui vid în această direcție.

Cu studii temeinice în Germania răsăriteană, mai întâi la Institutul „Johann Gottfried Herder” din Leipzig, apoi la Facultatea de Germanistică și Științele Culturii a Universității din același oraș

(1964 - 1969), își va pregăti în 1977 și doctoratul în Filosofie, obținut cu disertația *Die rumänische Koordinate der Lyrik Paul Celans*. Întors în țară, scurtă vreme este referent de relații în Ministerul Afacerilor Externe, iar din 1970, intrat prin concurs în învățământul superior, ca asistent la Facultatea de Limbi Germanice a Universității din București, va parcurge toate treptele carierei universitare (lector din 1978, conferențiar din 1990, profesor din 1993), unde va fi și șef al Catedrei de germanistică (1997 - 2011). De asemenea, a fost profesor invitat la universitățile din Trier, „Viadrina” din Frankfurt pe Oder, „La Sapienza” din Roma, Viena ș.a. Se numără printre membrii fondatori ai Institutului pentru Istoria și Cultura Germanilor din Sud-Estul Europei (IKGS) al Universității „Ludwig Maximilian” de la München.

Profesorul George Gutu debutează în 1969 în revista „Ramuri”, cu un articol despre Ingeborg Bachmann, iar editorial în 1976, cu traducerea romanului *Pe alocuri polei* de Max von der Grün. Colaborează la numeroase publicații din țară („Caiete critice”, „România literară”, „Neue Literatur”, „Rumänische Rundschau”, „Analele Universității din București”, „Acta Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Karpatenrundschau”, „Limbile moderne în școală”, „Lucefărul”, „Secolul 20”, „Manuscriptum”, „Euresis - Cahiers roumains d'études littéraires”, „Paradigma” ș.a.) și din străinătate: „Goethe-Jahrbuch” (Weimar), „Sonntag” (Berlin), „Runa. Revista portuguesa de estudios germanísticos” (Braga), „Mitteilungsheft der Internationalen Vereinigung für Germanische Sprach- und Literaturwissenschaft” (Viena), „Studi germanici” (Roma), „Südostdeutsche Vierteljahresblätter” (München), „Cultura tedesca. Deutsche Kultur” (Roma), „Zeitschrift für Kulturaustausch” (Stuttgart), „Neue Kronstädter Zeitung” (München) ș.a., cu contribuții din cele mai variate, de la istorie și critică literară la specific etnic și multiculturalitate, de la chestiuni de teorie literară la receptarea și circulația motivelor sau la imagologie.

Excelent organizator, profesorul George Gutu reface legăturile cu tradiția interbeli-

că, pe urmele înaintaşului său, Simion Mândrescu (1868 - 1947), ctitorul germanisticii bucureştene. În calitate de fondator şi preşedinte al Societăţii Germaniştilor din România (GGR) (din 1990), coordonează seria de studii „GGR - Beiträge zur Germanistik”, din care au apărut aproape 30 de volume, şi înfiinţează publicaţiile „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens” (în 1992) şi „«transcarpathica»”. germanistisches Jahrbuch rumänien” (în 2002, cu ediţie on-line completă din 2004), fiind şi directorul acestora. Fondator şi preşedinte al Societăţii „Goethe” din România (din 1998), editează publicatia bilingvă „Rumänisches Goethe-Jahrbuch / Anuarul românesc Goethe” (din 2011) şi îşi propune o nouă serie critică a operei goetheene în româneşte, în optsprezece volume, din care au şi apărut primele două, consacrate poeziei şi scrierilor autobiografice. Totodată, întemeiază Centrul de Cercetare şi Excelenţă „Paul Celan” (2004) al Universităţii din Bucureşti şi iniţiază revigorarea tradiţiei interbelice a congreselor de germanistică din România, cu participare internaţională, activitate concretizată până acum în şapte congrese, care au loc o dată la trei ani, începând din 1994. Este membru al Uniunii Internaţionale a Ştiinţelor Germanistice, al Societăţii Austriece de Germanistică, al Societăţii „Goethe” de la Weimar, al societăţilor „Rainer Maria Rilke” şi „Elias Canetti” ş.a. Numeroase iniţiative didactice şi ştiinţifice, menite a reuni forţele creative în domeniu, întregesc profilul germanistului. A fost distins cu Diploma de onoare „Virtute et Sapientia” pentru activitate ştiinţifică, decernată de Universitatea din Bucureşti (2006), cu Ordinul „Meritul Cultural” în rang de Cavaler al României (2011) şi cu Crucea de Onoare Austriacă pentru Ştiinţă şi Artă (2011).

Una din preocupările principale ale profesorului a fost aceea de a releva contribuţia literelor germane de pe teritoriile româneşti de-a lungul vremii. Afirmată ca o componentă distinctă, cu timbru specific, care a dat, prin câteva nume, exponenţi marcanti în ultimul veac, literatura de expresie germană din România îşi are începuturile după stabilirea populaţiei așa-zis saxone în

Transilvania, în acele sedes dintre Orăştie şi Baraolt (*saxonica septem castrensia*), apoi a celei (generic numite) şvabe în Banat, incluzând, de asemenea, şi zona Țării de Sus (Bucovina) după 1775.

O foarte utilă panoramă întreprinde germanistul în *Abriss der Geschichte der rumäniendeutschen Literatur. I. Von den Anfängen bis 1918* (1986), din care voi spicui, pentru o rememorare a caracteristicilor acestei literaturi şi a înţelegerii posibilelor interferenţe culturale reciproce. Mai întâi se discută noţiunea de *rumäniendeutsche Literatur*, care pare să acopere atât aspectul lingvistic şi estetic, cât şi pe cel spaţial, implicând totodată relaţionarea ei în timp atât cu literatura germană din celelalte spaţii germanofone, cât şi cu cea română. După inerentele probleme de periodizare, se procedează la o tratare cronologică, evidenţiindu-se, în linii mari, trăsăturile fiecărei perioade şi principalii reprezentanţi şi scrierile lor. Inceputurile se pierd în epoca trubadurilor, un Meister Clinsor (Klingsor), „von Sibenburge uz Ungerlant” ar fi participat la turnirul poetic din 1206 - 1207 la reşedinţa landgrafului Hermann von Thüringen de la Wartburg, alături de iluştrii Walther von der Vogelweide, Wolfram von Eschenbach, Heinrich von Ofterdingen, iar un „Mühlbacher Unbekannte”, etnic sas din Sebeş, rămas anonim, ar fi scris şi tipărit *Tractatus de moribus, conditionibus et nequitia Turcorum*. În ce priveşte umanismul, se distinge cel civic-orăşenesc, ilustrat, de pildă, de Johannes Honterus (c. 1498 - 1549), fondator al şcolii braşovene şi reformator bisericesc în Țara Bârsei, dar şi de alţii (Valentin Wagner, Christian Schesäus), de cel „de Curte”, înzestratul Johannes Sommer (c. 1542 - c. 1574) urmându-l pe Despot Vodă în Moldova, cu însărcinări de cancelarie şi cu şcoala latină de la Cotnari, de la care au rămas o *Vita Jacobi Despotae* şi elegii (*Clades Moldovica*). Într-o limbă populară, cu inflexiuni poetice, a predicat Damasus Dürr, un reprezentant al umanismului târziu. O epocă productivă se dovedeşte cea barocă: creaţia lirică (în germană, latină şi maghiară) a peste 40 de autori, cuprinzând întreaga recuzită artistică a acestei poezii idilice şi

ocasionale, va fi antologată în *Rosetum Frankianum* (Viena, 1690) de către Valentin Franck von Franckenstein (1643 - 1697), cunoscut, de asemenea, prin *Hecatombe sententiarum Ovidianarum, germanice imitatarum*, „unicat absolut”, apărut la Sibiu în 1679, cu 131 de sentențe ovidiene, pe care le imită, dar le și traduce în mai multe limbi ale Principatului, pentru prima dată și în română. Un document impresionant al „apropierii spirituale” de populația românească este, neîndoind, poemul *Zlatna oder von der Ruhe des Gemüthes* (Strassburg, 1624) al lui Martin Opitz, prilejuit de scurtul său popas transilvan, autor și al unei, din păcate, pierdute istorii, *Dacia Antiqua*, la care lucrase vreo 12 ani. Iluminismul e dominat de figura guvernatorului Transilvaniei, Samuel von Brukenthal (1724 - 1803), iubitor al artelor și științelor, „unul din cei mai importanți politicieni de stat pe care i-au dat sașii transilvăneni”, militant pentru

înființarea unei *universitas saxonum*, o formă de organizare și reprezentare a populației săsești la Sibiu. Câțiva poezi (Daniel Filtsch, Johann Seivert) fac trecerea de la poezia ocazională barocă spre sentimentalismul iluminist și spre anacreontică și rococo, literatura satirică o ilustrează Ignaz von Born în pamfletul său (apărut anonim) *Die Staatsperücke*, despre absurditatea statului feudal, precum și în satirele anticlericale, de mare succes în epocă, traduse și prelucrate în mai multe limbi, circulând vreme de un secol, *Neueste Naturgeschichte des Mönchstums, beschrieben im Geiste der Linnäischen Sammlungen* (1783), iar un filosof ca Michael Hifman, traducător din Condillac și Priestley, se preocupă de arta dramatică. În Banat apare primul periodic german, „*Temeswarer Nachrichten*” (1771), prin care pătrunde literatura iluministă a continentului (Diderot, Hagedorn, Klopstock, Ossian), iar cel dintâi poet bănă-

tean al epocii, Johann Friedel, relatează în scrisorile sale cu caracter antifeudal și anticlerical și despre soarta românilor. După „anii liniștiți” de după moartea lui Iosif al II-lea, când se produce o contraofensivă împotriva gândirii libere, perioada prepașoptistă („Vormärz”) se conturează ca un nou impuls spiritual, pe fundalul războaielor napoleoniene și de eliberare și a pregătirilor febrile de prăbușire a ordinii feudal-absolutiste. Apariția, în 1837, a periodicului „Siebenbürger Wochenblatt”, cu editia paralelă în românește „Gazeta de Transilvania”, și a suplimentului său literar „Blätter für Geist, Gemüt und Vaterlandskunde”, urmat după un an de „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, datorate strădaniilor editorului Johann Gött (1810 - 1888), emigrat din Germania, prieten apropiat al lui George Baritiu, pare semnificativă pentru eferescenta vremii.

Profesorul George Gutu evidentiază, de câte ori se ivește prilejul, contribuția etnicilor germani la relevarea vechimii populației românești și a limbii române în Transilvania, „adevărata limbă a țării”, cum o socotește un martir al Revoluției de la 1848 precum Stephan Ludwig Roth (1796 - 1849). Pe lângă interesul manifestat pentru istoria daco-romană și pentru creația populară, și literatura se inspiră din subiecte românești. De pildă, un scriitor promițător, ca Joseph Marlin, dispărut prematur, a dat o dramă *Decebalus*, iar romanul său despre răscoala lui Horea, din care s-au publicat postum fragmente, dacă ar fi fost terminat, ar fi fost „una din operele cele mai bune ale literaturii germane din Transilvania”. În perioada postpașoptistă („Nachmärz”) și a „realismului moderat” se continuă preocupările pentru folclor, cules științific, și pentru studiul limbii populare, sub influența școlii fraților Grimm, precum și pentru istoria transilvană multiculturală din toate straturile sociale, inclusiv viata satului (Friedrich Wilhelm Schuster, Viktor Kästner, Traugott Teutsch, Michael Albert ș.a.). La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, aceste preocupări se intensifică, apar noi publicații în toate spațiile etnicilor germani, iar literatura se orientează către

proza obiectivă a zugrăvirii mediilor și psihologiilor (ca în *Martin Alzner*, romanul lui Heinrich Schuster, ori în *Die Einwanderer* al lui Friedrich Wilhelm Seraphin). Contribuția esențială la modernizarea literaturii, implicând deprovincializarea și excluderea diletantismului și a kitsch-ului, în paralel cu accentuarea esteticului, avea să o reprezinte intervenția radicală a lui Adolf Meschendörfer (1877 - 1963), prin revista sa „Die Karpathen”, apărută la Brașov între 1907 și 1914, în care publică *Leonore*, considerat primul roman săsesc modern. În Banat, supus intens maghiarizării în timpul dualismului austro-ungar, șvabii găsesc sustinere în mișcarea politică și culturală a românilor, scriitorii ca Adam Müller-Guttenbrunn (1852 - 1923), Josef Gabriel der Ältere (1833 - 1927), Viktor Orendi-Hommenau (1870 - 1954), fondator al revistei „Von der Heide” (1909) (pandant al brașovenei „Die Karpathen”), în jurul căreia se adună atât bănățenii, cât și alți etnici germani (mai târziu, el însuși și traducător al lui Eminescu), Nikolaus Schmidt (1874 - 1930) sau Otto Alscher (1880 - 1944) aduc în creația lor un suflu nou, modern, care ține seama totodată și de realitățile locale.

O altă direcție a studiilor germanistului George Gutu va fi punerea în valoare a coordonatei românești a liricii lui Paul Celan. Reluându-și teza de doctorat, care s-a bucurat de audiență în mediile universitare, în primul volum al acestei cercetări (*Die Lyrik Paul Celans und der geistige Raum Rumäniens*, 1990) studiază ambianța specifică a creuzetului bucovinean, interferențele etnice, culturale și religios-spirituale ale acelui spațiu, atmosfera de toleranță și înțelegere dintre populații diferite, pe fundalul, totuși, al unor seisme istorice fără precedent. Chiar parcursul biografic al lui Celan (născut într-o familie de veche tradiție hasidică, urmează un liceu ortodox la Cernăuți, scapă de deportare, în timp ce ai săi dispar în lagăre, se refugiază la București între 1945 și 1947, scurtă vreme se află la Viena, se stabilește apoi la Paris, dar publică numai în Germania, în limba maternă și deopotrivă a „ucigașilor” alor săi) indică disponibilitatea variilor asimilări. Format în tradiția

romantică și neoromantică germană (Novalis, Hölderlin, Rilke, Stefan George) și a simbolismului francez (Mallarmé, Rimbaud, Verlaine) și rus (Mandelstam, Esenin), cu prelungirile lor moderniste, intră în contact și cu suprarealismul românesc (Gellu Naum, Ion Păun, D. Trost, Virgil Teodorescu), cum argumentează autorul în exegeza sa, disociind pregnant intercondiționările, paralelisme, analogiile, atât sub aspect tematic, cât și imagistic în lirica de tinerete a poetului. La conturarea creației sale a contribuit și atmosfera intelectuală cernăuteană, existența unor afinități cu grupul poetilor bucovineni de limbă germană (Alfred Kittner, Immanuel Weissglas, Rose Ausländer, Alfred Margul-Sperber ș.a.), cu care împărtășește o experiență de viață tragică, dar și un univers comun de motive, imagini, simboluri. Încă în teza sa din 1977, profesorul Guțu a pus la îndemâna studioșilor un corpus de texte inedite din sejurul bucureștean al lui Paul Celan (poezii și proze în românește, corespondență adresată Ninei Cassian și lui Petre Solomon, însoțindu-le de traducerea în limba germană), ceea ce a făcut ca exegeza să fie și o valoroasă sursă de istorie literară.

A doua parte a cercetării, *Die Lyrik Paul Celans und die rumänische Dichtung der Zwischenkriegszeit* (1994), necesară completării la schițarea profilului poetic celanian, abordează, din perspectiva literaturii comparate și a istoriei mentalităților, interferențele și similitudinile cu contextul interbelic românesc, îndeosebi cu lirica lui Alexandru A. Philippide, Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Explicabile în parte prin formația culturală germană, afinitățile cu poezia lui Philippide se întrevăd în unele teme și motive îndeosebi de sorginte novalisiană (solitudinea eului, visul ca formă de existență, încrederea în actul artistic și recrearea lumii prin limbaj), neexistând contradicții esențiale în lirica lui de tinerete. Cu Arghezi există paralelisme ce țin de absența dintr-o lume supusă degradării a Creatorului, surd și crud la zbatările insului prins în marasmele veacului tehnicizat, ins ale cărui cântări psalmice sunt clamate în deșert. „Chinul dulce” al creței artistice (e cunoscută pre-

țuirea arătată „maestrului” pentru reînnoirea limbajului, pe care îl considera însă „intraductibil”, deși au existat unele încercări ale sale de transpunere din poezia argheziană), „teofania neantului” (inclusiv a limbajului poetic), indicibilul în comunicarea lirică, tot mai accentuat însă, la Celan, până la tăcere, „etern-femininul” în variantă rilkeană (mamă, soră, iubită) sunt alte interferențe între cei doi poeți, analizate cu fine disocieri comparatiste. În cazul lui Blaga, se constată o „întâlnire spirituală” de „înrudiri” catalitice formatoare, justificabile partial prin filonul germanic al culturii lor, prin interesul pentru gândirea orientală, prin modernismul, receptiv inclusiv la expresionism, al lui Blaga, iar la Celan de deschiderea oferită de cultura românească a vremii, facilitată și de dialogul dintre cele două culturi (de pildă, prin revista „Klingsor”), de „matricea stilistică” originală a „spatiului mioritic”, important în devenirea sa. (Cum remarcă exegetul, începând cu volumul *Die Niemandrose*, din 1963, Celan se va reorienta substantial spre spațiul românesc.) Desigur, diferența între lirica lor nu este deloc neglijabilă: în pofida puternicelor trăiri și experiențe individuale, în poezia lui Blaga răzbate în fundal filosofia speculativă, tributară lui Schelling prin primatul acordat poeziei și artei, „care pot atinge absolutul”, pe când la Celan „sunt implicate în aparentă numai filosofia limbajului, filosofia și metalimbajul”, ceea ce a stârnit cu deosebire interesul specialiștilor. Meritul autorului rămâne însă acela de a arăta „convingător nu numai că această coordonată românească străbate întreaga operă a lui Celan, dar și că o serie întreagă de aspecte legate de mai buna înțelegere a operei acestuia pot fi abordate prin prisma unor interferențe de tip semantic-cultural”, exegeza sa fiind „cea mai competentă cercetare în acest domeniu” (Ulrich Konietzny).

Pe lângă intensa activitate de editor (se cuvine a fi amintită, din nou, în afara programului susținut în cadrul seriei „GGR - Beiträge zur Germanistik”, îndeosebi ampla ediție critică proiectată din opera lui Goethe), George Guțu a desfășurat și o notabilă activitate de traducător: a dat ver-

siuni din clasici ai modernității (Hermann Hesse, Rose Ausländer) și din scriitori contemporani, unii originari din România (precum Hans Bergel), a publicat excepționala corespondență a lui Emil Cioran adresată eseistului și literatului Wolfgang Kraus, pe care a descoperit-o în arhiva Bibliotecii Naționale Austriece de la Viena, într-o ediție comentată. Nu în ultimă instanță, sunt de menționat și lucrările prelatului romano-catolic Raymund Netzhammer, arhiepiscop al Bucureștilor aproape două decenii (1905 - 1924), interesantă personalitate prin multitudinea preocupărilor sale, numismat și arheolog printre altele (*Antichitățile creștine din Dobrogea*), martor avizat al evenimente-

lor timpului despre care relatează în masivul său jurnal (de peste 1500 de pagini, de asemenea adnotat de germanist) *Episcop în România. Într-o epocă a conflictelor naționale și religioase* (moartea lui Carol I, ocupația germană la București în Primul Război Mondial, Unirea din 1918 și încoronarea de la Alba Iulia ș.a.) sau cunoscător neobosit al celor mai specifice colțuri ale țării (*Din România. Incursiuni prin această țară și istoria ei*).

Prin întreaga sa implicare, de profesor, exeget, editor, traducător, organizator, George Gutu se distinge ca unul dintre continuatorii de prestigiu ai germanisticii românești.

Ad multos annos gloriosque vivat magister!